

SANAT
VE
KLASİK

KLASİK

32. Kitap

Sanat Araştırmaları 1

Sanat ve Klasik

Hazırlayan **Halit Özkan**

ISBN 975-8740-36-9

Birinci Basım Nisan 2006

Tasarım/Kapak **Salih Pulcu**

Baskı Cilt **Elma Basım**

KLASİK

Millet Cad. Gülsen Ap. 19/9 34300 Aksaray / İstanbul

Tel **0212. 520 66 41** Faks **0212. 520 74 00**

klasik@klasikyayinlari.com

www.klasikyayinlari.com

SUNUŞ

Bilim ve Sanat Vakfı tarafından düzenlenen Klasığı Yeniden Düşünmek başlıklı uluslararası sempozyum, pekçok yeni bakış ve yorumlamaya kapı aralamış bulunuyor. Kuruluşundan itibaren düzenlediği bilimsel toplantılar ve başta *Divan İlmi Araştırmalar* dergisi olmak üzere yaptığı yayınlarla Bilim ve Sanat Vakfı, klasik birikimi sürekli olarak ilgi alanında tutmuştur.

Sempozyumun konusunu teşkil eden klasik kavramının disiplinlerarası niteliğine uygun olarak tabii bilimlerden siyasete, iktisattan sanata, felsefeden dine kadar uzanan geniş bir yelpazedeki genç akademisyenlerden teşekkül eden Sempozyum Düzenleme Kurulu, dinamik bir çalışma ile klasik meselesinin tartışılabileceği ana eksenleri belirlemek ve konu etrafındaki ortak soruları katılımcıların dikkatine sunmak için büyük çaba harcadı.

Sempozyum duyurusuna yurt içinden ve yurtdışından çok sayıda bildiri önerisi sunuldu. Bu özetler arasında seçim yapmak, Düzenleme Kurulunun işini hayli zorlaştırdı. Böylesine geniş kapsamlı bir konunun gelecekte daha pek çok akademik toplantıya konu olacağı tesellisi ile, meselenin farklı disiplinlerdeki tezahürünü yansıtacak bildirilerin seçilmesine özen gösterildi. Sempozyum çerçevesine uymakla birlikte programa alınamayan çok sayıdaki tebliğ sahiplerine bu vesile ile teşekkür ederiz.

8-10 Ekim 2004 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilen sempozyum boyunca, eş zamanlı dört oturum halinde yaklaşık 90 tebliğ sunuldu ve oturumlar, üç gün devam eden yoğun bir katılımı tamamladı.

Sempozyumda sunulan bildirilerin sayı ve sayfa adedi bakımından teşkil ettiği yekûnun fazlalığı, bildiri kitabının yayım sürecini biraz geciktirmiş olmakla birlikte, bu büyük birikimin bir yayına dönüşmüş olması, klasik meselesi etrafında daha sonra yapılacak bilimsel faaliyetler için başlangıç teşkil etmesi bakımından önemlidir. Bildiri sayısının ve ilgili disiplinlerin fazlalığı sebebiyle Sempozyum Düzenleme Kurulu,

bildirilerin üç ana başlık altında tasnif edilerek yayınlanmasını uygun buldu. Bunların ilki, *Sanat ve Klasik* başlığıyla yayımlanıyor.

Klasik meselesinin en geniş biçimiyle tartışmaya açıldığı bu verimli akademik faaliyetin gerçekleşmesinde pekçok kimsenin değerli katkısı bulunuyor:

Öncelikle böyle büyük ve külfetli bir organizasyonun sorumluluğunu göğüsleyen ve her aşamada bütün imkanları seferber eden, ev sahibi Bilim ve Sanat Vakfı'nın başta Vakıf Başkanı Sayın Dr. Mustafa Özel olmak üzere saygıdeğer Yönetim Kurulu üyeleri için elinizdeki bu kitap, ümit ederim ki en içten teşekkürü ifa etmektedir. Ayrıca maddi katkılarıyla sempozyuma destek veren Eminönü Belediyesine, Belediye Başkanı sayın Nevzat Er'in şahsında şükranlarımızı ifade etmek istiyorum.

Bilim ve Sanat Vakfı bünyesinde faaliyet gösteren Medeniyet Araştırmaları Merkezi'nin gayretli ve fedakar gönüllüleri olmadan, böyle bir sempozyumun alt yapısının kurulması kolay olmazdı. Ayrıca bu büyük organizasyonun başarıyla tamamlanmasında önemli payı olan Sempozyum Düzenleme Kurulunun değerli üyeleri Dr. Mustafa Özel, Ahmet Okumuş, Dr. Hızır Murat Köse, Dr. Burhan Köroğlu, Doç. Dr. Fazıl Önder Sönmez, Doç. Dr. Coşkun Çakır, Dr. Aziz Doğanay, Dr. Lokman Gündüz'e teşekkür etmek benim için vazgeçilmez bir görev.

Sempozyumun her türlü teknik ve hizmet donanımını kusursuz bir çalışma ile düzenleyen başta Akif Demirci ve Faruk Deniz olmak üzere Bilim ve Sanat Vakfı'nın değerli yönetici ve çalışanlarına ne kadar teşekkür edilse azdır. Sempozyuma ilişkin basılı malzemenin estetik yükünü başarıyla omuzlayan ve şimdi de bildiriler kitabının düzenlemesini yapan Salih Pulcu ve Hayat Ajans çalışanları, sempozyumun görselleşmesindeki önemli payları sebebiyle burada şükranla anılmayı hak ediyor. Son olarak, bildiri özetleri kitabının hazırlığındaki önemli katkıları sebebiyle Mehmet Cüneyt Kaya ve bildirilerin kitaplaşmasındaki yoğun gayretlerinden dolayı Halit Özkan'a müteşekkirim.

Klasik meselesi etrafındaki bu kapsamlı çalışmanın, aynı konuda müteakiben yapılacak daha ileri çalışmalar için cesaretlendirici bir başlangıç oluşturması en büyük temennimiz.

Saygılarımızla.

Dr. Sami Erdem

Sempozyum Koordinatörü

KLASİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK SEMPOZYUMU AÇILIŞ KONUŞMASI

Sayın Misafirler,

Bilim ve Sanat Vakfı Medeniyet Araştırmaları Merkezi'nin düzenlediği “Klasığı Yeniden Düşünmek” başlıklı uluslararası sempozyuma hoş geldiniz.

Sempozyumumuza “uluslararası” yerine “medeniyetlerarası” sıfatı daha uygun düşerdi. *Ulus* kavramı, birkaç yüzyıllık serüvenini tamamlamışa benziyor. Dünya sistemimizin merkezinde uluslar yerlerini ulus-üstü yapılarla bırakırken, çevre bölgelerde yukarı ve aşağı doğru arayışlar hummalı bir biçimde devam ediyor. Afganistan'dan Irak'a kadar Batı Asya'daki gelişmelerin ve Türkiye'nin kırk yıllık AB serüveninin kritik bir noktaya gelmesi bu çerçevede değerlendirilmelidir.

Avrupa ya kendi minnacık kitasına hapsolüp Amerikan militarizmini protesto ile gün sayacak, ya gerçek bir düşünsel/politik dönüşüm yaşayıp Türkiye ve Rusya üzerinden Asya'ya uzanacaktır. Türkiye ya Asya derinliğine doğru jeokültürel bütünleşme yaşayıp zinde bir zihin ve ruhla Avrupa'ya girecek; ya da Avrupa'ya doğru küçülerek yaşlı Beyaz Adam'ın yeniden Asya'ya geçişinin asma köprüsü olacaktır. Belki bunların ikisi de olmayacak, minnacık dünyamız nükleer silahlara sahip muhteris çetelerin meydan kavgasında kozmik yaşamını tamamlayıp bir kenara çekilecektir. İşte böyle bir uğrakta, medyada bütün ilgi Türkiye ile AB arasındaki ekonomik ve siyasî ilişkilere yoğunlaşmışken, BSV olarak klasikler meselesini ele alıyoruz. Bilim ve toplumbilim klasikleri, felsefe klasikleri, ilahiyat klasikleri, sanat ve edebiyat klasikleri... İnaniyoruz ki, insanlığın kurtuluş reçetesi, klasik kitapların sayfalarında, klasik yapıların sütunlarında ve klasik musikinin nağmelerindedir.

Sadece Türk toplumu olarak değil, bütün Müslüman toplumlar olarak tarihteki üçüncü büyük yüzleşmeyi yaşıyoruz.

1. Birincisi, bundan 1200-1300 yıl kadar önce, klasik Yunan ve İran me-

deniyetleriyle yüzleşmemizdi. İslâm toplumu evrilirken, iki köklü düşünce, sanat ve yönetim geleneğiyle karşı karşıya geldi. Bu yüzleşmeden, insanlık tarihinde kendine özgü, farklı bir düşünür tipi olan *âlim* çıktı. Asya medeniyetleri daha önce şaman, brahman, mandarin gibi özgün tipler üretmişti. Yunan medeniyetinin bu bağlamda katkısı filozof oldu. Yahudi-Hıristiyan geleneği bizi haham (rabbi) ve rahiple tanıştırdı. Âlim bütün bunlardan farklı olarak, Müslüman bireyin hem ontolojik güvenliğini sağlayan hem de ona örgütlü siyasî toplum (devlet) karşısında özgürlük alanı açan, mücadelecî-düşünürdür.

2. İkinci yüzleşme, yükselen Batı medeniyeti ile, siyasî bir dille söylessek, Emperyalizm ile yüzleşmemiz oldu. Âlim püredeb geri çekilip yerini *münevver* bıraktı. Münevver, yani tenvir edilen, aydınlanan. Işığı kendi dışından gelen; kendi dışından, yani Avrupa'dan. Kant, Aydınlanma'yı "kişinin, kendi cesaretsizliği yüzünden yol açtığı bir sabavet (çocukluk, rüşdüne ermeme!) durumundan kurtuluş" olarak tanımlıyor ve *Sapere aude!* diye haykırıyordu: *Aklını kullanmaya cür'et et!* Münevver, kendi aklını değil, Avrupalının yani bir başkasının, kendinden üstün gördüğü bir insanın aklını kullanmayı aydınlanma sandı. Avrupa klasiklerine yaklaşımı hep bu çerçevede ve bu psikoloji içinde oldu. Avrupa akıl deposuydu, ışık kaynağıydı. Ne yapıp edip, bu aydınlık hazineyi ülkemize taşınmalıydık! Nitekim, bilebildiğimiz kadarıyla, BSV'nin bu sempozyumu son 50 yıldaki üçüncü klasikler sempozyumudur. 1976 ve 77 yıllarında Suat Sinanoğlu yönetiminde, Ankara Üniversitesi Klasik Çağ Araştırmaları Kurumu tarafından sırasıyla "Klasik Çağ Düşüncesi ve Çağdaş Kültür" ve "Klasik Düşünce ve Türkiye" başlıklı iki sempozyum düzenlendi. Sempozyumlarda Sayın Sinanoğlu "Gelinen noktada Batı uygarlığı içinde tümüyle yer almaktan başka bir yol olmadığını, bu yolun da Batının klasik çağ düşüncesini anlamaktan geçtiğini" belirtiyordu.

3. Şimdi üçüncü yüzleşme evresindeyiz. Avrupa ve topyekûn Batı medeniyeti derin bir kriz içindedir. Endüstriyel-teknolojik devrimler ne bireyi özgürleştirdi ne toplumların güvenliğini sağladı. İnsanlık tarihinin en yıkıcı savaşları 20. yüzyılda gerçekleşti. 21. yüzyıl ise Büyük Nükleer Terör korkusuyla başladı. İnsanlık, tarihte ilk defa topyekûn yok olma tehdidiyle yüz yüzedir. Bunu gerçekleştiren Avrupa aklına ne Avrupa'da, ne onun uzantısı olan Amerika'da ne de başka yerde güven kaldı. Modern medeniyet bütünüyle bir intiharın eşliğindedir.

Klasikler, intihar ilacıdır. Adına ister aydın, ister âlim, ister filozof diye-

lim; ister onun için yeni bir kelime icat edelim, çağdaş düşünürün ilk görevi *kelimelere şifa vermek* olmalıdır. Güvenli bir toplum için, güvenilir bir dile muhtacız. *Serbest piyasa ekonomisi* diyoruz, 500 şirket dünya üretiminin üçte birini gerçekleştiriyor. *Demokrasi* diyoruz, ama dünya nüfusunun onda sekizi diktatöryel rejimler altında yaşıyor; onda ikisi ise medyatik manipülasyona maruz kalmış durumda. *Sivil toplum* diyoruz, bunların hiç biri klasik cemaat yapılarının sağlamlığına sahip değil; üstelik bir kısmı ekonomik tekellerle ve devletlerle işbirliği içinde. *İnsan Hakları* diyoruz, bunlarla sadece dünya nüfusunun onda birini oluşturan Avro-Amerikalı beyaz insanların haklarını kastediyoruz.

Bilim ve Sanat Vakfı'nın *Klasikler* meselesini yeniden gündeme getirmesi bu bakımdan sıradan bir entelektüel tecessüs değil, varoluş sancısı çeken bir topluluğun şifa arayışıdır. Elbette insan zihni açık uçludur ve her şeyin çaresi geçmişte değildir. Ancak, insan türünün insanca yaşamaya ilişkin geçmişte cevabını bulamadığı herhangi bir meselenin gelecekte cevabını bulabileceği de şüphelidir. Akıl ile Gelenek *bu yolda* el ele vermek zorundadır. Hiçbir *doğru*, sadece bizim şu anki akıl yürütmemizin eseri olamaz. Hiçbir *güzel*, sadece şu anki estetik anlayışımızdan çıkarılamaz.

Doğru ve Güzel, izi sürülebilir değerlerdir. İzi sürülebilir ve geliştirilebilir süreçler. Klasikler, bu sürecin solmayan çiçekleridir. İster mimarîde ister felsefede olsun, klasik bir eserin temel kriterleri vardır:

- a. Felsefî yahut fikrî derinlik.
- b. Taklit edilebilir nitelikte özgün içerik.
- c. Kendinden sonraki olaylar/gelişmeler üzerinde etki.
- d. Sonraki düşünürler/sanatçılar üzerinde etki.
- e. Bir düşünce veya duygu kategorisininin timsali olmak.
- f. Evrensel takdire layık olmak.

Sanat veya düşüncenin birçok alanından örnekler verilebilir, ama ben toplumbilim tarihinden bir örnekle yetineyim. Bana göre toplumbiliminin (sadece sosyoloji demek istemiyorum; sosyoloji, ekonomi, siyaset bilimi, hatta tarihten oluşan topyekûn toplumbilim!) üç ana klasik eseri *Mukaddime*, *Kapital*, *Ekonomi ve Toplum*'dur.

İbn Haldun 14. yüzyılda "Toplum olaylarının da tıpkı tabiat olayları gibi 'soyutlanarak incelenebilir' olgular olduğunu ve bunların yasalarının keşfedilebileceğini" ileri sürdü. Keşfettiği en önemli yasa, *asabiye* yasasıydı. Ne var ki, bu yasa ancak birkaç nesil sürebilen siyasî varlıkların (kü-

çük beylik ve krallıkların) yükseliş ve düşüşünü açıklayabiliyordu.

Karl Marx, daha kapsamlı bir yasa keşfetti: *çatışma*. İnsan toplumları ilkelik aşamasından sonra hep, aralarında çıkar çatışması bulunan sınıflar halinde yaşadılar. Bu, toplumsal evrimin temel yasasıydı.

Max Weber, çatışma yasasını kabul ediyor, fakat çatışmaya rağmen insan toplumunun varlığını sürdürebilme hikmetini *meşruiyet* yasasında buluyordu. Çıkar farklılıklarına rağmen, insanların az çok meşru kabul ettiği sosyopolitik düzenler kurulabildiği için toplumsal hayat sürebiliyordu.

Ayrıntılarda bu üç düşünürden daha doğru düşünen, daha haklı öngörülerde bulunan başka birçok yazar gelip geçmiş olsa da, toplumbilimde bu üç klasiğin pabucunu dama atamamışlardır. Nihayet özgün bir tanıma ulaşabildik: *Klasik*, pabucu dama atılamayandır.

Konuşmamı bir mesel ile bağlamak istiyorum. Biraz sonraki açılış oturumunu yönetecek olan değerli ilim ve fikir adamı Mehmet Akif Aydın geçenlerde ailece bir umre ziyareti yaptı. Medine'ye vardıklarında, 10 yaşındaki oğlu Bilgehan –deyim yerindeyse- huysuzlanır. “Ben bu şehri hiç sevmedim; gidelim buradan!” demeye başlar. Herkes şaşkınlık içindedir. “Oğlum, burası Peygamber Efendimizin ve ashabının yaşadığı şehir; biz de onları ziyarete geldik. Medine'ye, Mekke'ye gitmeyi en çok isteyen sen değil miydin?” Çocuğun cevabı, büyüklerin kavrayış gücünü zorlayacak niteliktedir: “Ben *Çağrı* filminin Medine'sini istiyorum!”

Evet, 100'e yakın değerli ilim adamıyla üç gün boyunca *Çağrı* filminin Medine'sini, Platon'un Atina'sını, Sinan'ın İstanbul ve Edirne'sini arayacağız. Bu arayışın bize ve insanlığa şifa olmasını diliyorum.

Mustafa Özel

BSV Yönetim Kurulu Başkanı

İÇİNDEKİLER

Klasîgi Yeniden Düşünmek

Antik'ten Bugüne Klasik Anlayışları

Selçuk Mülayim

3

Türk Mimarisinde Klasik

Osmanlı Celî Hattında Klasik Kavramı

Uğur Derman

11

Türk Yapı Detaylarının Klasik Dili

Aziz Doğanay

39

A Hermeneutical Reading Of

Sinan's Architecture as Classical

Selen M. Morkoç - Sema Serim

79

Türk Neo-Klasisizmi: Osmanlı ve Cumhuriyet'te "Millî Üslup" Arayışları

Z. Kenan Bilici

87

Musikî ve Klasik

Klasik İslâm Düşüncesinde Musikî Tasavvuru

Ahmet Hakkı Turabi

99

Osmanlı Sarayında 'Klasik' Batı Müziği

Gülgün Yılmaz

119

Klasik Türk Edebiyatı

Klasiklerin "Klasik"leri

Klasik Osmanlı Şairlerinin Klasikleri

Vildan Serdaroğlu

131

"Klasik"te Sebki Hindî

Nuran Altuner

139

Klasik Eserlerin Anlaşılması ve

Neşre Hazırlanmasının Özellikleri ve Problemleri

İsmail Veliyev

157

Batı Edebiyatı ve Klasik

Klasik Nedir ya da Yazılı Kültürün Savunusu

Tansu Açıık

169

**A Canon Reconstituted:
A Contemporary Evaluation of
the Early American Writing**

Seçkin Ergin

189

Plastik Sanatlar ve Klasik

The Classical Column:

A Fundamental Notion in Architecture

Fikret K. Yegül

197

**Medieval Greeks, Latin and Turks and
the Classical Art of Constantinople**

Liliana V. Simeonova

211

**Avrupa Resim Tarihinde
Klasik Kavramı Üzerine Düşünceler**

Semra Daşçı

227

Resim 4 Edirne'deki Üç Şerefeli Câmiî'nin *ceft sülûs* kitabesi (849/1445), üstte bir satır *küff* hattı ve zeminde *derc* denilen tezeynat görüüyor.

Resim 5 Edirne'de Eskiçami dâhilindeki celi sülüs yazıları.

Resim 14 Sultan III. Ahmed'in Bâb-ı Hümayun önünde yaptırdığı meydan çeşmesine celf sülüsü yazdığı tarih beyti (1141/1728).

Resim 15 Mustafa Râkım'ın Fâtih'deki Nakşidil Sultan türbesi dâhiline yazdığı celf sülüsü kuşaktan bir bölümü (1234/1717).

Resim 16 Mustafa Râkım'ın Nusratîye Câmii'ndeki celi sülûs kuşağından bir kısım (1241/1826).

Resim 18 Râkım'ın Fâtih Câmii hazire kapılarından biri üzerindeki celi sülûs kitâbesi (1234/1717).

Resim 8 Süleymaniye Camii Minberi ve Müezzın Mahfili

Resim 9 Süleymaniye Camii Silueti

Resim 10 Süleymaniye Camii İçeriden Mihrab Cephesi

Klasikler, intihar ilacıdır. Adına ister aydın, ister âlim, ister filozof diyelim; ister onun için yeni bir kelime icat edelim, çağdaş düşünürün ilk görevi kelimelere şifa vermek olmalıdır. Güvenli bir toplum için, güvenilir bir dile muhtacız. Klasikler meselesinin yeniden gündeme getirilmesi sıradan bir entelektüel tecessüs değil, varoluş sancısı çeken bir topluluğun şifa arayışıdır. Elbette insan zihni açık uçludur ve her şeyin çaresi geçmişte değildir. Ancak, insan türünün insanca yaşamaya ilişkin geçmişte cevabını bulamadığı herhangi bir meselenin gelecekte cevabını bulabileceği de şüphelidir. Akıl ile Gelenek bu yolda el ele vermek zorundadır. Hiçbir doğru, sadece bizim şu anki akıl yürütmemizin eseri olamaz. Hiçbir güzel, sadece şu anki estetik anlayışımızdan çıkarılamaz. Doğru ve Güzel, izi sürülebilir değerlerdir. İzi sürülebilir ve geliştirilebilir süreçler. Klasikler, bu sürecin solmayan çiçekleridir.

